

ЖИТИ У ГАРМОНІЇ З ПРИРОДОЮ!

Вісник

КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ГАЗЕТА

№2 (88)

БЕРЕЗЕНЬ
-КВІТЕНЬ 2021 р.

Заснована
у 2006 році

Розповсюджується
безкоштовно

ЮВІЛЕЇ

ПРОФЕСОРУ ФЕДОРУ ГАМОРУ –70!

- Федір Гамор народився 28 березня 1951 року у селі Верхнє Водяне Рахівського району Закарпатської області. Закінчив Ужгородський державний університет. Доктор біологічних наук, професор, заслужений природоохоронець України, кавалер ордена «За заслуги», почесний громадянин міста Рахів та румунського міста Вішеу-де-Сус.
- Працював на різних відповідальних посадах у державних та господарських структурах. Був позаштатним радником міністра екології та природних ресурсів України, багаторазово обирався депутатом місцевих рад.
- Організатор та багаторічний директор Карпатського біосферного заповідника (1987-2013 рр.), а за сумісництвом у різні роки – професор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Ужгородського національного університету та Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна».
- Автор близько 1200 наукових, науково-популярних, публіцистичних статей, монографій та інших видань.
- Професором Федором Гамором і за його участю розроблено й реалізовано численні регіональні, національні й міжнародні програми та проекти. Його багаторічна подвижницька діяльність, сприяє збереженню унікальних природних і культурних цінностей Світового значення, сталому розвитку в Карпатському регіоні та досягненню гармонії людини й природи.

Із досьє газети «Голос України», 30 березня 2021 р.

За роки сумлінної та наполегливої праці, професор Федір ГАМОР, разом із трудовим колективом, створив Карпатський біосферний заповідник. В умовах жорсткого протистояння із лісорубами, різного роду чиновниками та браконьєрами, домігся прийняття чотирьох президентських указів і урядових постанов щодо розширення території природоохоронної установи із 12,6 до 58 тисяч гектарів та включення його до Всесвітньої мережі біосферних резерватів ЮНЕСКО й занесення букових пралісів Карпат до переліку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

За роки його діяльності заповідник став міжнародно визнаним екологічним та науковим центром, єдиний в Україні, чотири рази нагороджений Радою Європи Європейським дипломом за природоохоронну діяльність. Тут створено потужну науково-виробничу базу, соціальну, еколого-освітню та туристично-рекреаційну інфраструктуру. Реалізовано десятки різноманітних міжнародних, національних та регіональних не тільки наукових, а й соціально значущих проектів.

Зокрема, він безпосередньо причетний до розроблення та прийняття Рамкової Конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат, законів України «Про статус гірських населених пунктів в Україні», «Про мораторій на проведення суцільних рубок в ялицево-букових лісах Карпатського регіону», Постанов Кабміну «Про заходи щодо державної підтримки еколого-економічного та соціального розвитку

на 3-ій стор.

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ПОДАТОК ДО МІСЦЕВИХ РАД, АБО ЧОМУ КБЗ ВАЖЛИВИЙ ДЛЯ НОВОСТВОРЕНИХ ОТГ

Головним завданням заповідника є створення екологічно стійкої природно-заповідної території. Забезпечення збереження цінних природних комплексів і біорізноманіття Карпатського регіону, сприяння довгостроковому сталому розвитку території, як в інтересах охорони природи, так і місцевих громад.

КБЗ зі створенням транзитної зони (136,9 га) та приведення територіальної структури, зонування у відповідність до Статутних рамок для біосферних резерватів ЮНЕСКО визнаний Координаційною радою МАБ ЮНЕСКО таким, що повністю відповідає вимогам біосферних резерватів. Це означає підтвердження нової міжнародної структури в Україні, а саме Карпатського біосферного резервату площею 195 тис. га з оновленими завданнями й функціями.

Таким чином важливим завданням резервату стала реалізація ідей довгострокового сталого розвитку на територіях транзитної, або перехідної зони до якої входять 17 населених пунктів (нині сім ОТГ) та 5 державних лісгоспів Рахівського та Тячівського районів.

Зонування біосферних резерватів й угоди з ОТГ

В одній із трьох функцій біосферних резерватів, що полягає, зокрема, в сталому соціально-економічному розвитку конкретної

на 2-ій стор.

СПІВПРАЦЯ

ЗАСІДАННЯ СПІЛЬНОГО КОМІТЕТУ З УПРАВЛІННЯ ОБ'ЄКТОМ ВСЕСВІТНЬОЇ СПАДЩИНИ ЮНЕСКО

20 квітня відбулося чергове, вже четверте, засідання Спільного Комітету з Управління розширеного у 2017 р. об'єкта Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи». Нагадаємо, що даний об'єкт є серійним і транснаціональним, який включає 78 складових частин на території 12-ти європейських країн загальною площею понад 92 тис. гектарів. В Україні знаходиться 15 кластерів, найбільша частка яких, як за кількістю, так і за площею, зосереджена на території Карпатського біосферного заповідника.

У роботі заходу взяло участь тридцять три експерти із 13 країн Європи. Україну на заході, за дорученням Міндовкілля, вже традиційно представляли працівники Карпатського біосферного заповідника, а саме автори цих рядків. Як і попереднє, дане засідання, у зв'язку з карантинними обмеженнями, проходило в онлайн-форматі з використанням платформи Zoom, а також програмного середовища Sli.do.

на 2-ій стор.

КОНФЕРЕНЦІЯ ТРУДОВОГО КОЛЕКТИВУ ПРИРОДООХОРОННОЇ УСТАНОВИ

У квітні цього року, відбулася конференція трудового колективу Карпатського біосферного заповідника, організована за ініціатииви працівників установи. В заході взяло участь 59 делегатів від усіх структурних підрозділів установи.

В ході розгляду питань порядку денного заслухано та схвалено Звіт про виконання заходів, передбачених Проектом організації території КБЗ і охорони його природних комплексів та перспективи щодо розвитку установи та «Відкрите звернення трудового

колективу Карпатського біосферного заповідника» до Президента України, Прем'єр-міністра України, Міністра захисту довкілля та природних ресурсів України та до голови Рахівської районної державної адміністрації з приводу ситуації, що склалася навколо призначення керівника установи та легітимності процедури проведення конкурсу на посаду директора КБЗ 27 січня 2021 року.

З повною інформацією та текстом звернення можна ознайомитися на офіційному сайті установи!

Мановний
Федоре
Дмитровичу!

Міністерство захисту
довкілля та природних
ресурсів України
щиро вітає Вас
зі славним ювілеєм –
70-річчям
з дня народження!

Ви, як талановитий організатор, заслужили глибоку повагу у сфері розвитку заповідної справи. Адже, як керівник Карпатського біосферного заповідника, заслужений природоохоронець України і визнаний науковець, Ви доклали всіх можливих зусиль для всесвітнього визнання заповідника, який включено до Всесвітньої мережі біосферних резерватів у рамках програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера», є єдиною установою природно-заповідного фонду України, яка нагороджувалася Радою Європи Європейським дипломом для природоохоронних територій, причому тричі поспіль, отримав статус території Смарагдової мережі Європи, букові праліси заповідника є найбільшою складовою транс'європейського на 12 країн об'єкта всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси і давні букові ліси Карпат та інших регіонів Європи», території якого включено до Списку водно-болотних угідь міжнародного значення.

Ви доклали чимало зусиль для забезпечення збереження біорізноманіття та сталого розвитку всього Карпатського регіону, були одним з ініціаторів започаткування Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат, зробили вагомий внесок у надання гірським населеним пунктам особливого статусу, в прийнятті мораторію на суцільні рубки в ялицево-ялинових гірських лісах та у перезапуск потягу Київ-Рахів, ініціювали створення трансграничного українсько-румунського біосферного резервату в Мармароських відрогах Карпат.

До цього переліку можна додати ще багато Ваших починань та звершень, за якими криються роки повсякденної наполегливої праці. З великою шанованістю та повагою ставимось до Вашої самовідданої праці та вагомому внеску в розвиток заповідної справи та збереження чарівних Карпат.

Вітаючи Вас цього святого дня, щиро зичимо міцного здоров'я, родинного благополуччя, реалізації задумів, успіху у всіх Ваших ініціативних починаннях, оптимізму та наснаги на нові звершення!

З повагою,
Заступник Міністра
Олександр КРАСНОЛУЦЬКИЙ.

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ПОДАТОК ДО МІСЦЕВИХ РАД, АБО ЧОМУ КБЗ ВАЖЛИВИЙ ДЛЯ НОВОСТВОРЕНИХ ОТГ

на 1-й стор.

території передбачено зонування біосферних резерватів. Окрім заповідної і буферної зон, передбачено створення й території сталого розвитку (transition area), яку також називають транзитною, або перехідною, і яка не належить до природно-заповідного фонду. У Проєкті організації території заповідника (затвердженого наказом Міністерства природи України у липні 2019 року) питання пов'язані з виконання заходів у рамках КБР прописані в окремому розділі 4.1.7.2. Впровадження заходів сталого розвитку в рамках функціонування КБЗ, як біосферного резервату ЮНЕСКО.

Для реалізації зазначеного, протягом 2016-2020 рр. заповідником для поглиблення співпраці з ТГ було укладено Меморандуми, Декларації та угоди про співпрацю тощо. На постійній основі успішно запрацювала Координаційна рада заповідника до складу якої увійшли голови населених пунктів, представники органів місцевого самоврядування, виконавчої влади та туристичного бізнесу. Нині адміністрація КБЗ відпрацювало чітку «дорожню карту» щодо об'єднання зусиль зі збереження та невиснажливого використання природних комплексів заповідника, сталого розвитку прилеглих до нього територій на основі системного врахування екологічних, економічних, соціальних та інших суспільних інтересів.

Зауважуємо, щороку неухильно та відповідально КБЗ забезпечує населення та територійські господарства всім необхідним: дровами, будівельним лісом, безкоштовно надає можливість випасу і сінокошу худоби, дозволяє збір ягід та інше. Також, відповідно до внесених змін до Постанови Кабміну України (2020) розширено перелік платних рекреаційних послуг у КБЗ, наприклад, сноукатинг, балунінг, тролей, та ін.

Суми податків сплачених заповідником за землю

Починаючи з 2019 року Карпатський біосферний заповідник став потужною бюджетоутворювальною установою для 15 населених пунктів (з січня 2021 року для семи ОТГ). Важливо, за 2019-2020 рік КБЗ перераховано до місцевого бюджету 87,6 млн. гривень податків. Цьогоріч заповідником, відповідно до затвердженого кошторису у Міндовкілля України на 2021 рік, заплановано сплатити до місцевого бюджету 7 територіальним громадам близько 47 млн. гривень.

Згадана сума податків не кінцева, вона може бути збільшена у разі перевищення планових надходжень власних коштів. Збільшення обсягів прове-

дення санітарних та інших рубок, оформлення правовстановлюючих документів на новоприслані земельні ділянки площею 7 508,8 га з внесенням інформації до Державного земельного кадастру. Збільшення фонду заробітної плати у разі введення в дію нового розширення території КБЗ (понад 17 тис. га), а також запланованого збільшення чисельності штатних працівників до 373 посадових осіб.

Починаючи з 2019 року Карпатський біосферний заповідник став потужною бюджетоутворювальною установою для 15 населених пунктів (з січня 2021 року для семи ОТГ). Важливо, за 2019-2020 рік КБЗ перераховано до місцевого бюджету 87,6 млн. гривень податків. Цьогоріч заповідником, відповідно до затвердженого кошторису у Міндовкілля України на 2021 рік, заплановано сплатити до місцевого бюджету 7 територіальним громадам близько 47 млн. гривень.

Ще близько 10 млн. грн. земельного податку можна буде включити до сплати після отримання правовстановлюючих документів на новоприслані земельні ділянки заповідника площею 7508,8 га.

Труднощі на шляху присвоєння земель

На жаль, цьому перешкоджає довготривалий розгляд проєктів землеустрою різними органами державної влади та постійні відмови у наданні позитивного висновку державної експертизи від Держгеокадастру. Та навіть при отриманні позитивного експертного висновку на проєкт землеустрою, як це є на ділянку у районі гори Говерла площею близько 137 га (травень 2020 р.), не вдається отримати його затвердження у Закарпатській ОДА.

Враховуючи розташування території 12-ти ПНДВ заповідника в межах семи ОТГ у Рахівському, Тячівському та Хустському районах, штатної чисельності цих підрозділів та обсяг проведення санітарних та інших рубок суми податків для кожної окремої територіальної громади є різними.

Для прикладу у січні 2021 р. КБЗ перераховано до місцевого бюджету 4 239,7 тис. грн, з яких: до міських рад: Рахівської 696 тис. грн, Хустської 35,3 тис. грн, селешних Великобичківської 317,8 тис. грн, Ясінянської 570,2 тис. грн. І до сільських: Богданської 1 448,9 тис. грн, Нересницької 526,4 тис. грн та Углянської 497,3 тис. грн.

Ще близько 10 млн. грн земельного податку можна буде включити до сплати після отримання правовстановлюючих документів на новоприслані земельні ділянки заповідника площею 7508,8 га.

Поряд із цим заповідник цьогоріч з українсько-німецького проєкту планує залучити кошти як для зміцнення матеріально-технічної бази КБЗ, так і для всіх вищезазначених ТГ на реалізації малих проєктів із роз-

витку туризму. Разом з тим, враховуючи, що природоохоронна установа отримує мізерне фінансування на свій розвиток та утримання. У 2020 році адміністрацією було запропоновано місцевим радам розглянути можливість виділення коштів КБЗ відповідно до Програми соціально-економічного та культурного розвитку щодо створення умов для розвитку сільсько- та екологічного туризму.

Зауважуємо, що у минулому році, таким чином виділено всього 400 тис. грн, але сам факт започаткування такої співпраці дає надію на її продовження та отримання добрих результатів.

Співпраця з громадами

У 2021 році всім об'єднаним територіальним громадам розташованим у зоні діяльності заповідника запропоновано підписати Меморандуми про співпрацю та затвердити Програми соціально-економічного та культурного розвитку у межах територій природно-заповідного фонду на 2021-2023 роки.

Першими, хто підтримав ініціативу – Великобичківська селищна рада, Богданська, Углянська та Нересницька сільські ради. Богданська сільська рада уже виділила 300 тис. грн. на створення інформаційно-туристичної зони «Стара Гать» на території природно-заповідного фонду с. Луї. У Ясінянській селищній раді, Хустській та Рахівській міських радах зазначені документи перебувають на розгляді.

Для прикладу у січні 2021 р. КБЗ перераховано до місцевого бюджету 4 239,7 тис. грн, з яких: до міських рад: Рахівської 696 тис. грн, Хустської 35,3 тис. грн, селешних Великобичківської 317,8 тис. грн, Ясінянської 570,2 тис. грн. І до сільських: Богданської 1 448,9 тис. грн, Нересницької 526,4 тис. грн та Углянської 497,3 тис. грн.

Туризм – перспектива, як для КБЗ так й ОТГ

Для розбудови туристично-рекреаційної інфраструктури на території заповідника розроблено план заходів на 5 років та стратегічні завдання на 10-ти річний період.

Зокрема на 2021 рік заплановано розробити проєктно-кошторисні документації та розпочати роботи з будівництва «Центру сходження на Говерлу» у Петрос-Говерлянському ПНДВ, туристично-інформаційних центрів «Драгобрат» у Кевелівському ПНДВ і «Лисичий» у Трибушанському ПНДВ. Передбачено створення рекреаційних зон «Стара Гать» із облаштуванням інформаційного центру історії лісокористування та лісоославу на території Чорногірського ПНДВ, рекреаційного пункту у с. Кваси та на водоспаді «Труфанець» на території Кевелівського ПНДВ. Буде

продовжено реалізацію заходів, передбачених Програмою вивчення динаміки рослинності заплавних лучно-болотних комплексів «Долини нарцисів» під впливом регульованого випасання худоби (пого- жено на засіданні НТР від 26.11.2020 року).

У листопаді 2021 року планується міжнародна науково-практична конференція «Природно-ресурсний та етно-культурний потенціал Гуцульщини в Україні та Румунії. А восени 2022 р. міжнародна конференція, присвяченої 15-ти річчю створення об'єкта всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО.

Проблемні питання контори Чорногірського ПНДВ та приміщення Мараморського ПНДВ

Складною є ситуація з визнання права власності на будівлю контори Чорногірського ПНДВ. З 2002 року КБЗ не може повноцінно утримувати в належному стані контору незважаючи на те, що будівлю було передано заповіднику на законних підставах, надано дозвіл Лугівською сільською радою на розроблення проєкту землеустрою на прибудинкову земельну ділянку. Вже виготовлено державний акт на право постійного користування ділянкою за яку справно сплачується до місцевого бюджету земельний податок. Однак не було своєчасно оформлено право власності та не проведено державну реєстрацію будинку-контори. До 2020 року Лугівська сільська рада відмовляла КБЗ у передачі будинку, що нині знаходиться у аварійному стані й потребує негайного ремонту. Більше того Лугівська сільська рада оформила за радою право власності на зазначену будівлю.

Важливо, що КБЗ має можливість швидко відремонтувати контору, інакше через аварійний стан будинку доведеться закрити і вирішувати спір у суді. Однак є і інший вихід – це добровільна передача будівлі контори Чорногірського ПНДВ заповіднику таке рішення залишається за депутатами Богданської ТГ.

Ще на слуху є оренда приміщення Мараморського ПНДВ і передача його для потреб Богданської школи. Також можливості передачі будівлі Углянської школи заповіднику для розміщення наукових лабораторій. Переконані, тільки спільними зусиллями зможемо забезпечити збереження довкілля для майбутніх поколінь та створити належні умови для довгострокового сталого розвитку прилеглих до заповідника територій.

Микола РИБАК, в.о. директора КБЗ, заслужений природоохоронець України.

МІЖНАРОДНІ ПРОЄКТИ

ЗАСІДАННЯ СПІЛЬНОГО КОМІТЕТУ З УПРАВЛІННЯ ОБ'ЄКТОМ ВСЕСВІТНЬОЇ СПАДЩИНИ ЮНЕСКО

на 1-й стор.

Порядок денний засідання включав низку важливих питань, серед яких ключовими були наступні:

Затвердження постанов із управління складовими частинами об'єкта спадщини та їх буферних зон. Це питання активно розглядалося впродовж останніх трьох років і викликало гострі дискусії. Врешті-решт вдалося досягнути консенсусу і документ було погоджено усіма країнами-учасниками.

Його ключовим напрямком став поділ буферної зони на дві підзони – захисну і збереження ландшафтів. Перша з них призначається виключно для збереження об'єкта спадщини, де запроваджуватиметься особливий режим охорони, натомість друга підзона слугуватиме для вирішення ширшого кола завдань і передбачатиме певні види діяльності. Для КБЗ саме це рішення було найважливішим, оскільки менеджмент його буферної зони, загальна площа якої становить понад 31 тис. га, повинен враховувати необхідність підтримки на зазначеній території ведення населенням традиційного господарювання. Сподіваємося, що настанови будуть позитивно розглянуті Міжнародним союзом охорони природи (МСОП, або IUCN), після чого в стислі терміни затверджені на національному рівні.

Інформування про реалізацію низки міжнародних наукових і природоохоронних проєктів, які дотичні до теми вивчення і збереження пралісів і старовікових лісів. Серед них Life Prognoses і Interreg Central Europe Beech Power. Обидва ці проєкти цікаві, зокрема, тим, що Карпатський біосферний заповідник бере в них безпосередню участь.

Розширення об'єкта спадщини. Цьому питанню був присвячений спільний виступ представника Швейцарії разом з австрійськими партнерами з Інституту ЕСО. Нагадаємо, що саме Швейцарія виступає лідером і координатором нового етапу розширення транснаціонального об'єкта спадщини,

який об'єднує вісім країн нашого континенту.

Ця робота ведеться вже близько 5 років і підходить до свого логічного завершення. Торік завершено підготовку номінаційного дос'є, яке було передано на розгляд Комітету у справах всесвітньої спадщини ЮНЕСКО та МСОП. Останній організував і провів польову експертну місію, яка завершилася буквалью напередодні засідання. Таким чином, усі офіційні процедури завершено і розширення нашого об'єкта спадщини розглядатиметься уже на найближчій, 44-й сесії зазначеного вище Комітету, яке пройде в липні ц.р.

Річний звіт Координаційного офісу об'єкта спадщини, який включав стислу інформацію про проведену роботу й досягнуті результати. Серед них, зокрема, підготовка періодичної спеціальної звітності, робота над брендом, забезпечення комунікацій на різних рівнях тощо.

Також на засіданні презентовано новий відеофільм про об'єкт Пан'європейської спадщини, який підготували австрійські колеги. Його можна проглянути в Ютубі, до речі, приємно, що під час його підготовки використано й наші фотоматеріали.

І на завершення організатори зустрічі провели так званий «брейн шторм», що в перекладі означає «мозковий штурм», з метою швидкого напрацювання пропозицій щодо різних аспектів інформаційного просування нашого об'єкта спадщини, зокрема через цифрові медіа з використанням новітніх платформ і технологій. Впевнені, що результати наших спільних зусиль сприятимуть не тільки пропагуванню ідей та цінностей Пан'європейського об'єкта спадщини, але й збереженню пралісів і старовікових лісів у всьому світі.

Василь ПОКИНЬЧЕРЕДА, заступник начальника відділу НДР і міжнародної співпраці КБЗ, Ірина ЙОНАШ, заступник начальника відділу рекреації і сталого розвитку КБЗ.

МІЖ ЛЮДИНОЮ І ПРИРОДОЮ

Хто, окрім Всевишнього, може примирити ці дві невтримні стихії – людину і природу? Кому має належати роль мудрого медіума-посередника, здатного виявити тривожні тренди й глибокі розломи в гармонії? Звісно, вченим-екологам. Високій науці, яка органічно увібрала в себе великий досвід минулого й освоїла сучасний інструментарій – інновації XXI століття.

Рахівщина пишається своїми уродженцями – вченими світового рівня. Їх немало (див. довідник «300 імен Рахівщини»). На щастя, не всі вони перебралися з гірського краю в столиці і великі міста. Рахову пощастило, що свою наукову діяльність тут здійснює наш видатний земляк Федір Дмитрович Гамор – доктор біологічних наук, професор, академік Української екологічної академії наук, кавалер ордена «За заслуги», заслужений природоохоронець, почесний працівник заповідної справи, почесний працівник туризму України, почесний громадянин Рахова та румунського міста Вішеу-де-Сус.

Саме він потішив крайн і всю екологічну наукову інтелігенцію своєю новою книгою «У пошуках гармонії людини і природи. Матеріали до 70-річчя з дня народження (в авторському упорядкуванні)» – Львів: Простір-М, 2021. – 548 с.

За епіграф взяв вислів Папи Римського Франциска: «Господь Бог пробає зажди, людина – іноді, природа – ніколи!».

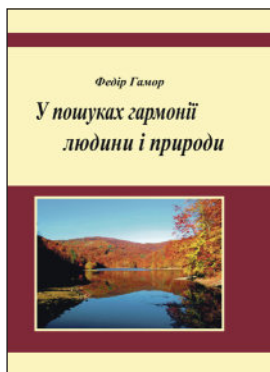
У книзі подано біографічні нариси, актуальну

природоохоронну та науково-популярну публіцистику й еколого-просвітницькі інтерв'ю, епістолярії, бібліографію та інші матеріали, які характеризують багаторічну подвижницьку, різнопланову діяльність зі збереження та сталого використання унікальних, всесвітнього значення, природних та культурних цінностей Карпат доктором біологічних наук, професора Федора Гамора.

У збірнику порушується широке коло проблем пошуку гармонії людини і природи, реалізації в Україні Міжнародної програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера», підвищення в цьому процесі ролі біосферних резерватів та національних природних парків як модельних територій для сталого розвитку тощо. Привертається увага до необхідності вдосконалення природоохоронного та гірського законодавства, впровадження європейського досвіду роботи та активізації транскордонної екологічної співпраці.

Подано відгуки про діяльність вченого та деякі рецензії на його праці, перелік публікацій Ф.Д. Гамора (1975-2020 рр.). На 4-х сто-

● НОВОДРУКИ

рінках вміщено публікації про Ф.Д. Гамора в енциклопедичних, презентаційних виданнях та засобах масової інформації.

Книга розрахована на широкий загал читачів – науковців, фахівців й активістів з охорони природи та сталого розвитку, працівників органів влади, місцевого самоврядування й широкої громадськості.

Нова 548-сторінкова книга-фоліант Федора Гамора вражає. Бездоганне поліграфічне виконання, глибокий зміст, масив цікавої й популярної інформації. Чтиво для інтелектуалів, але аж ніяк не для андердогів.

Вітаю, пане професоре! Рахів напевно пишається Вами! Многії творчії літа! «Наперед більше!» – як вішнують гуцули.

Олександр МАСЛЯНИК, заслужений журналіст України.

Многая, благая літ...

У березні-квітні цього року ювілейні роковини від днів народження урочисто відзначили працівники Карпатського біосферного заповідника:

Кирило Кирилович ОБЛАДАН, інспектор з охорони ПЗФ Кевелівського ПНДВ;

Василь Іванович БРЕХЛІЙЧУК, інспектор з охорони ПЗФ Кісвнянського ПНДВ;

Павло Васильович ВОРОХТА, – начальник відділу ВЗПЕ та ВПР; **Федір Дмитрович ГАМОР**, заступник директора з наукової роботи; **Олексій Дмитрович ЛЕМБАК**, провідний економіст відділу економіки;

Федір Іванович РОШКО, інспектор з охорони ПЗФ Угольського ПНДВ;

Євгенія Василівна ПОПОВИЧ, заступник начальника Кісвнянського ПНДВ;

Володимир Миколайович КОКЕРЧ, інспектор з охорони ПЗФ Богдан-Петроفسького ПНДВ;

Василь Миколайович ЮРАШ, заступник начальника Богдан-Петроفسького ПНДВ;

Василь Васильович КУХТА, заступник головного редактора науково-популярного журналу «Зелені Карпати»;

Василь Юрійович КОЛАЧУК, верстатник деревообробних верстатів відділу ГТЗ та ТО.

Найкращих благ, чудових мрій

Колегам ми бажаємо.

Хай буде радість у душі,

Робота надихає!

Ми колективно зичимо

Усього, що бажається.

Хай все трапляється в житті,

Найкраще відбувається!

Адміністрація заповідника.

на 1-й стор.

гірської Рахівщини на період 1998-2005 років» та «Про затвердження Державної програми розвитку регіону Українських Карпат на 2020-2022 роки», рішень Президента й Уряду щодо збереження букових пралісів Карпат та забезпечення сталого розвитку і благоустрою гірських населених пунктів української частини природного об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси та давні букові ліси Карпат та інших регіонів Європи» тощо.

Очолюваний ним понад чверть століття Карпатський біосферний заповідник став природоохоронною, науково-дослідною установою міжнародного значення. В його складі успішно працювали відділи науководослідної роботи та міжнародної співпраці, еколого-освітньої роботи, рекреації та сталого розвитку, ботанічна, зоологічна, лісознавча лабораторії та лабораторія екологічного моніторингу, 12 природоохоронних, науково-дослідних відділень, наукові полігони, пробні площі, гідрометепості, демонстраційне науково-дослідне форецеле господарство та інше.

Споруджено єдиний в Україні «Музей екології гір та історії природокористування Карпат», «Музей нарциса», еколого-освітній центр у географічному центрі Європи, 15-квартирний житловий будинок для спеціалістів заповідника та створено мережу інших еколого-освітніх, інформаційно-туристичних, природоохоронних та соціально важливих інфраструктурних об'єктів тощо. Опубліковано десятки наукових моногра-

ПРОФЕСОРУ ФЕДОРУ ГАМОРУ –70!

Голови Рахівських районних ради та адміністрації Діана Бабинець й Олександр Небила завітали до КБЗ, щоб привітати видатну особистість.

фії та багато сотень наукових матеріалів у вітчизняних і закордонних виданнях.

Під керівництвом Ф.Д. Гамора близько тридцяти років виходить у світ Всеукраїнський екологічний науково-популярний журнал «Зелені Карпати», видаються регіональна екологічна газета «Вісник Карпатського біосферного заповідника», періодичне наукове видання «Природа Карпат: науковий щорічник Карпатського біосферного заповідника та Інституту екології Карпат НАН України», проведено понад два десятки міжнародних науково-практичних конференцій й круглих столів, рекомендації яких та його напрацювання, лягли в основу ухвалення цілої низки законів та актів Президента й уряду України, зокрема, й щодо сплати установами природно-заповідного фонду земельного податку територіальним громадам та відкриття руху потягів із Києва до Рахова.

Наш візаві – прому-тер двох десятків міжнародних проєктів, що зміцнили імідж української науки в світі. І найголовніше – автор й втілювач в життя ідей, яка чи не єдина в останні роки посправжньому прославила Україну: йдеться про створення Всесвітнього об'єкта природної спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи».

Як зауважує відомий словацький професор Іван Волощук, це стало можливим «Завдяки величезній завзятості, ентузіазму, тактовності, терпимості, принципів послідовності та науковій ерудиції Федора Гамора, який зміг узгодити різні інтереси вітчизняних і зарубіжних учасників при підготовці та затвердженні номінаційних проєктів букових пралісів. Багато разів я особисто переконався в внутрішніх та міжнародних перемовинах у тому, що «не було б Фе-

дора Гамора, не було би і Всесвітньої спадщини букових пралісів».

А розмірковуючи у цьому контексті про феномен ювіляра, член Національної спілки письменників України Василь Кухта зауважує: «Для багатьох професор Ф. Гамор – подразник спокою, фейєрверк нескінченних ідей: Дні європейської культурної і природної спадщини в Географічному центрі Європи; екологічний Давос у Центрі Європи; транс'європейський потяг (через Рахів) до Будапешта, Праги, Відня – це тільки по-окремі з них. Комусь вони здаються надуманими, нездійсненними на тлі нашої перманентної бідності».

Але, напевно, тут варто говорити насамперед (на рівні держави) про бідність духовну, невміння дослухатися до оригінальних ідей. Про відсутність (у загалі і влади) притаманних Гамору рис: напористості, вміння добиватися результату. Однак згадаймо: ще не дав-

● ЮВІЛЕЇ

Рахівський міський голова Віктор Медвідь та перший заступник міського голови Петро Бочкор привітали почесного громадянина Рахова. Подякували за багаторічну та сумлінну працю в галузі охорони природи, активну участь у виконавчому комітеті міськради, допомогу в розбудові міста, зміцненню міжнародної співпраці та підвищенні іміджу краю, побажавши йому наснаги і подальших успіхів на професійній ниві.

но, коли мова заходила про черговий із задумів – потяг Київ – Рахів – його називали «рахівським мрійником». Всі «невірні Хоми» нині залюбки користуються послугами цього рейсу... А скільки подібних «мрій», себто строго вивірених проєктів, у Гаморовому науковому портфелі нині! Про Ф. Гамора останнім часом багато написано, досвід роботи українського вченого узагальнено на шпальтах різних світових видань.

«Світилом європейської охорони лісів» назвав його відомий учений, учорашній директор Швейцарського федерального інституту лісових, снігових і ландшафтних досліджень (WSL) професор Маріо Броджі. Природоохоронній спільноті Європи запам'яталася також блискуча метафора професора П'єра Ібіша з Університету сталого розвитку м. Еберсвальде (Німеччина), який, ведучи мову про «чемпіонство» Карпатсько-

го біосферного заповідника у європейському природоохоронному процесі, слушно і не без гумору зауважив: «Якщо би Гамора не було, то його неодмінно слід би придумати...». На щастя, Гамор як явище був і є. Я ж наостанок хотів би зауважити інше: якби йому випадком «дали бути» в Україні Президентом чи міністром, головою Уряду чи якимось іншим високопосадовцем, від якого залежать доле-носні рішення, то ці рішення йому б приносили на папірці не численна рать, він сам продукував би їх, строго стежачи за неухильним виконанням власних розпоряджень. Відчуваючи при цьому високу відповідальність за кожне слово, за кожен штрих...».

Працюючи, разом із Федором Дмитровичем Гамором декілька десятиріч, не можемо не погодитись із цими твердженнями – **колектив Карпатського біосферного заповідника.**

● ПАМ'ЯТІ ГОДОВАНЦЯ БОГДАНА

ТЕПЕР ВІН СТАВ ЩЕ БЛИЖЧИМ ДО ПТАШИНОГО ДИВОСВІТУ

13 березня, перестало битися серце нашого чудового друга, колеги, кандидата біологічних наук, старшого наукового співробітника зоологічної лабораторії, члена науково-технічної ради та профкому КБЗ – **ГОДОВАНЦЯ Богдана Йосиповича**.

Сумна новина сколихнула всіх, бо Богдан Йосипович був людиною з великої літери, яка вражала глибиною думок, відкритістю, добрим серцем. Завжди у чудовому гуморі із блиском у очах в яких іскрилося щире захоплення справою свого життя – любов'ю до птахів, їх вивчення та захист. Таким він був, відданим, завжди енергійним й готовим податися у будь-які полонини, щоб побачити любовні ігри червонокнижних глухарів.

За щастя було мати такого працівника у своєму штаті, а почалася співпраця КБЗ із Богданом Йосиповичем ще 1992 року. Це була його перша робота після здобуття вищої освіти у Чернівецькому державному університеті ім. Федьковича, де вчився на біологічному факультеті.

Народився 4 квітня 1968 року у смт Солотвино, Богородчанського району, Івано-Франківської області. Там закінчив школу й пішов далі навчатися, встиг відслужити строкову службу в лавах радянської армії та влаштуватися 92-го року

на роботу до заповідника. Працював старшим лаборантом, молодшим науковим співробітником зоологічної лабораторії Карпатського біосферного заповідника. Минуло кілька років, як в квітні 1997 році переведений на нове місце роботи – старшим науковим співробітником природного заповідника «Горгани», але пропрацювавши там понад рік повернувся знову до колективу КБЗ.

Далі почався вир життя, роботи, активної участі в захисті природи, житті колективу, відданості науці й безупинному спостереженню за птахами. Саме завдяки любові до цих небесних створіннь він написав та захистив 2013 році кандидатську дисертацію «Птахи Українських Карпат: сучасний стан, історичні зміни та проблеми охорони». Загалом його творчий доробок – понад 200 наукових публікацій. Був учасником різноманітних міжнародних наукових проєктів та інших всеукраїнських подій, але скільки б ще зміг зробити, якби не раптова смерть, скільки б зміг дослідити, написати... Але, на жаль, не судилося...

22 квітня, минуло 40 днів, як Богдана Йосиповича не стало! Однак, скільки б часу не минуло, ми сумуємо, бо такі люди, як був п. Годованець, що мають вогонь у собі завжди вогником поселяються у серця інших. Тож цей вогник жеврітиме у наших серцях до поки буде пам'ять про вас, вашу роботу, життя...

Богдане Йосиповичу, нехай земля вам буде пухом, – **колектив Карпатського біосферного заповідника**.

● СПОМИН

СТРАШНА СКОРБОТНА ЗВІСТКА ПРИЙШЛА З РАХОВА. НЕ СТАЛО БОГДАНА ГОДОВАНЦЯ

Ми познайомилися далеко-далеко 94-го у Рахові. Богдан, на той час молодий науковий співробітник Карпатського біосферного заповідника, із захватом з палаючими очима розповідав, знайомив мене з чарівним світом карпатського птаства. Відкривав незнані досі цікаві факти із життя відомих мені видів птахів, знайомив з новими.

Міг годинами надзвичайно цікаво розповідати про етологію, власні спостереження тижнів альпійської. Але мене цікавили легендарні володарі гір – орли.

На запитання про беркутів відповідав: – Так, вони є в Українських Карпатах, але через зменшення кормової бази популяція катастрофічно мала, місця їхнього гніздування невідомі.

Влітку 96-го, коли на Чорногорі попід Брескулом у бінокль спостерігали пару беркутів, Богдан зізнався, що знайшов місце гніздування цих птахів.

– Тобто, ти, Богдане, зробив наукове відкриття! Тепер можна впевнено стверджувати, що беркути в наших горах не на прольоті, а справжні володарі Карпатського неба!

– Я не заявлятиму про знахідку.

– Ти розумієш, що можеш на цьому відкритті зробити дисертацію, здобути науковий ступінь?

– Так, знаю. Але приховавши місце їхнього гніздування, я можливо врятую їх від зайд-браконьєрів. Це важливіше.

Таким був Богдан Годованець. Тепер він став ще ближчим до пташиного дивосвіту. Царство Небесне, спочивай з миром...

Андрій МИХАЙЛИК, режисер, журналіст, публіцист.

● СЛОВО НА ЗАХИСТ

Найбільші в світі **букові праліси, які охороняються в Угольсько-Широколужанському масиві Карпатського біосферного заповідника, входять до Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси і старовікові ліси Карпат та інших регіонів Європи»**. Букові праліси цього масиву у сусідстві з карстовими утвореннями, які представлені вапняковими скелями, печерами, унікальним **всесвітньо відомим об'єктом «Карстовий міст»** та ін.

Одна з місцевих печер, а саме «Молочний камінь» відома місцем стоянки первісної людини, вік якої становить понад двадцять тисяч років тому. Власне «Карстовий міст» та інші карстові утворення теперішнього Угольсько-Широколужанського масиву вперше згадали в своїх звітах посли Івана

Грозного, які відвідали масив літом 7060 року за літочисленням того часу, яким користувались на землях підконтрольних царю Івану Грозному, або 1551 рік за теперішнім літочисленням. Посли Івана Грозного в своїх літописних записках згадали не тільки карстові об'єкти, назвали породи дерев, які ростуть поруч: бук, тис, явір, граб і навіть кедр, досить детально описали життя 330 монахів Закарпатського православного монастиря, який діяв в ті часи неподалік «Карстового мосту».

Карстові об'єкти, зокрема, печери є природними схованками для багатьох видів рукокрилих, де вони не просто ховаються, але влаштовуються на зимівлю впродовж холодного періоду року і добре почуваються позаяк у печерах відносно тепло, температура від +6 до +12°C. Окрім того, вкрай важливо, що там зберігається ви-

КАЖАНИ – МЕШКАНЦІ КАРСТОВИХ ОБ'ЄКТІВ

сока вологість повітря. Підземні сховища відзначаються стабільним мікрокліматом, сприятливим для зимівлі кажанів. Дупла, на відміну від печер, заселяються переважно влітку, хоча в наших широтах деякі види кажанів можуть і в них зимувати. Наприклад, зимові колонії рудих вечірниць неодноразово знаходили у дуплистих деревах підчас лісозаготівель.

В Україні мешкає 27 видів кажанів, із них в Угольсько-Широколужанському масиві науковцями КБЗ виявлено 21 вид.

Серед них підковоноси великий і малий, широкоух звичайний, довгокрил звичайний, нічний триколірний, довговуха і в'їчаста та вечірниця мала. Усі види рукокрилих в Україні занесені до Червоної книги України і знаходяться під охороною природоохоронного законодавства України. Особливий охоронний статус цих тварин визначено також національними законами про приєднання до відповідних міжнародних природоохоронних конвенцій та угод, в яких йдеться про збереження кажанів у Європі і які ратифіковані нашою державою. Це, зокрема, Бернська (1979) та Боннська (1991) конвенції, угода про збереження популяцій європейських видів кажанів (1991) та ін.

Кажани – це особлива група ссавців, яка характеризується кількома унікальними властивостями. Вони єдині в світі ссавці, що літають. В процесі еволюції їхні передні кінцівки трансфор-

мувалися в крила. Завдяки ультразвуковій ехолокації яку кажани здійснюють, вони добре орієнтуються в просторі. Суть ехолокації полягає в здатності цих тварин не тільки випромінювати сигнали, але й відрізняти відбиті хвилі серед багатьох інших ультразвуків. За швидкістю повернення сигналу кажани визначають відстань до об'єкту, незалежно, чи це скеля, будинок, стовбур дерева, чи крихітна комаха. Чим вони добре користуються під час полювання на комах.

Рукокрилі не будують сховищ, а використовують для цього природні укриття або об'єкти створені людиною. Це печери, скельні тріщини, дупла та крони дерев, штольні, горища, підвали та інше. Їх існування на території Угольсько-Широколужанського масиву тісно пов'язане з буковими пралісами та карстовими об'єктами.

● **В Україні мешкає 27 видів кажанів, із них в Угольсько-Широколужанському масиві науковцями КБЗ виявлено 21 вид.**

Кажани – комахоїдні тварини. Вони приносять велику користь, знищуючи шкідників лісового та сільського господарства. У зв'язку з використанням гербіцидів, пестицидів та мінеральних добрив у сільському господарстві, вирубуванням старих лісів, забрудненням середовища пестицидами та іншими хімічними речовинами, що призвело до погіршення природних умов існування, їх чисельність значно ско-

ротивалася, а деякі опинилися на межі зникнення.

Науковці Карпатського біосферного заповідника щорічно, в лютому-березні понад тридцять років поспіль проводять інвентаризацію кажанів під час зимівлі. У цей час тварини перебувають в анабіозі і є надзвичайно вразливими. За кілька хвилин недоброчиниць може знищити десяти, іноді сотні тварин. Тому у проведенні обліків беруть участь спеціально навчені фахівці. Також для проведення інвентаризації рукокрилих у печерах та інших карстових об'єктах необхідне спеціальне спорядження та одяг. На території Угольсько-Широколужанського масиву, в печерах та інших карстових об'єктах зимують близько тисячі особин кажанів, які належать до 15 видів. Це пояснюється тим, що на території заповідника знаходяться значні ділянки природних лісів, які містять велику кількість дуплистих дерев. Чимало тут і підземних порожнин, придатних для зимівлі рукокрилих.

Відвідування території заповідника без дозволу – є порушенням режиму установи, за яке передбачена адміністративна відповідальність. Заповідний режим, ретельна охорона сховищ та відсутність фактору турбування забезпечують для кажанів сприятливі умови для виживання та відновлення популяції.

Василь РЕГУШ, провідний інженер відділу НДР та МС.

Вісник
КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА
РЕГІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ГАЗЕТА

ЖИТТЯ У ЧЕРНІВЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:
вул. Красне Плесо, 77,
а/с 8, м. Рахів, 90600,
Закарпатська обл.

РЕДКОЛЕГІЯ:
Федір Гамор (шеф-редактор),
Андріана Леле,
Микола Рибак,
Юрій Беркела,
Богдана Москалюк,
Ярослав Довганич,
Вікторія Бундзяк,
Олег Борик (верстка).

Відповідальність за достовірність фактів несе автор.

Газету віддруковано: ФОП Федченко Н.В.,
вул. Чкалова, 32А/32, м. Харків.

Замовлення № 47016

Тираж – 1300 примірників.

Газета виходить раз на два місяці.

Контактні телефони: (03132) 2-21-93, 2-29-14.
Електронна пошта: cbr-rakhiv@ukr.net
<http://cbr.nature.org.ua>
Засновник і видавець:
Карпатський біосферний заповідник.

Свідоцтво про державну реєстрацію Зт № 401 від 25.01.2006 року